

อักขรวิธีไทยลักษณะการพรรณนาความ จากสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรี

Thai orthography in the description of the Trai Phum picture book in the Thonburi period

สุพรรณณี วงศ์สิงห์แก้ว Supunnee Wongsingkaew

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Student of Master of Arts (Thai Language), Faculty of Humanities, Kasetsart University,
supunnee220929@gmail.com

จักร์พงษ์ สายทองตั้ง Chakphong Saithongting

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Student of Master of Arts (Thai Language), Faculty of Humanities, Kasetsart University,
chakphongze@gmail.com

บุญเลิศ วิวรรณ Boonlert Wiwan

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Assistant Professor, Dr., Lecturer at Department of Thai Language, Faculty of Humanities,
Kasetsart University, boonlert.w@ku.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของอักษรวิธียุคไทยและศึกษา ลักษณะการพรรณนาความที่ปรากฏในเรื่องสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ผลการศึกษา พบว่าสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี มีจำนวนพยัญชนะ 40 ตัว พบจำนวนสระ 20 รูป อักษรวิธียุคที่ปรากฏการใช้พยัญชนะท้ายตัวเชิง คือพยัญชนะที่มีฐาน เช่น ญ พบการใช้ ฤ พบการใช้เครื่องหมายตีนครุ เครื่องหมายวงเล็บปีกกา พบการใช้ไม้ยมก เครื่องหมาย ฟองมัน ตาไก่ โคมุตร ด้านการพรรณนาความ ในสมุดภาพไตรภูมิพระร่วง (สมัยธนบุรี) จะปรากฏการพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ การพรรณนาภาพอย่างละเอียดเพื่อให้เห็น ภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น พรรณนาโดยใช้คำ การพรรณนาธรรมชาติหรือฉากที่ ปรากฏในท้องเรื่อง คือ นรก และเมืองมหานคร การพรรณนาตัวละครหรือบุคคล ได้แก่ การพรรณนาสัตว์ที่อยู่ในนรก และในป่า

คำสำคัญ: อักษรวิธียุค, สมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี, การพรรณนาความ

Abstract

The purpose of this article is to study the style of Thai orthography and to study the characteristics of the descriptions appearing in the Trai Phum picture book in the Thonburi period. The results of the study found that there are 40 consonants and 20 vowels in the Trai Phum picture book in the Thonburi period. Orthography shows the use of final consonant with base such as the letter “Yo Ying”, the use of Rue, the use of plus sign, the use of curly brackets, the use of repetition symbol, the use of fong man symbol, the use of ta khai symbol and the use of kho mut symbol. In terms of description in the Trai Phum picture book in the Thonburi period, there are comparative description, pictorial description, word description, description of nature or scenes that appear in the story: hell and metropolis, and description of characters or people such as describing animals in hell and in the forest.

Keywords : Orthography, Trai Phum picture book in the Thonburi period, Description

บทนำ

วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิ คือวรรณคดีพุทธศาสนาชั้นเยี่ยม โดยเชื่อกันว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพญาลิไทย พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อพุทธศักราช 1888 พระองค์มีพระราชประสงค์เพื่อใช้เป็นคำสอนให้ประชาชนของพระองค์ให้ดำรงอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้ผู้อ่านได้รู้จัก บาบ บุญ คุณ โทษ รู้จักผลกระทบที่ตนได้กระทำขึ้น ผลงานพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ศึกษาจากคัมภีร์มากกว่า 30 คัมภีร์ เนื้อความในเรื่องล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (กรมศิลปากร, 2542: 1)

ภาพจิตรกรรมในหนังสือสมุดภาพไตรภูมิมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ความรู้ ความคิดจากวรรณกรรมเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ในลักษณะต่าง ๆ เช่น คำสอน สุภาษิต การเทศนา ผ่านผลงานทางศิลปะ ที่มีการจัดบันทึกเนื้อหาและภาพลงในสมุดไทย อ้างอิงหลักฐานตั้งแต่สมัยอยุธยา จนถึงสมัยธนบุรี ซึ่งมีคุณค่าในด้านการให้ความหมายของปรัชญาและศาสนา อีกทั้งยังสะท้อนวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี สมุดภาพไตรภูมิถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ที่มีความสำคัญต่ออนุชนรุ่นหลังไม่น้อยทีเดียว สมุดภาพไตรภูมิมีขนาดใหญ่กว่าสมุดธรรมตามปกติที่มีพื้นที่จำกัด ในการถ่ายทอดเรื่องราวแต่ละตอนให้มีความชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือมีขนาดโดยประมาณ 2 แบบ คือ มีขนาดกว้าง 12 เซนติเมตร ยาว 63 เซนติเมตร และขนาดกว้าง 28 เซนติเมตร ยาว 51 เซนติเมตร ซึ่งเป็นขนาดของรูปเล่มสมุดไทยฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี การวางรูปเล่มสมุดภาพไตรภูมิจะประกอบด้วยส่วนหน้าด้น และส่วน

หน้าปลาย ส่วนหน้าต้นจะใช้เขียนเรื่องราววางรูปแบบตามแนวนอน ส่วนหน้าปลาย จะทำเป็นแนวขวางเพื่อให้เก็บรายละเอียดของภาพได้อย่างครบถ้วน การบันทึกรูปภาพ ในส่วนหน้าปลายจะใช้เส้นแบ่งภาคให้รู้ว่าจบเรื่องแล้ว และภาพต่อไปก็ขึ้นหน้าใหม่ ส่วน ปลายของหน้าจะมีภาพแผนที่โบราณจะปรากฏภาพป่าหิมพานต์ และพุทธประวัติชาติก แต่มีบางเล่มจะใช้เฉพาะหน้าต้นเพียงหน้าเดียว ส่วนหน้าปลายจะเว้นไว้ อาจจะมี การแบ่งเนื้อหาเป็นสองส่วนส่วนบน และส่วนล่าง และลำดับเรื่องสลับกันไป ขึ้นอยู่กับ ความเหมาะสม และความพึงพอใจของนักเขียนเองเป็นสำคัญ การอ่านสมุดภาพจะอ่าน จากภาพที่อยู่ใกล้ตัวออกไปหาภาพที่อยู่ไกลตัว โดยในแต่ละเรื่องจะจบในตัวเองหรือจบ ในหน้าอื่น แต่เมื่อคลี่สมุดออกมาจะมีเนื้อหาติดต่อกันตลอดทั้งเรื่อง (กรมศิลปากร 2542: 2)

สมุดภาพไตรภูมิมีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารแต่ละเล่ม ได้แก่ สมุดภาพไตรภูมิ สมัยอยุธยา เลขที่ 6 ชื่อ ไตรภูมิโลกสันฐานสมัยอยุธยา เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ สภาพของเอกสารชำรุดทรุดโทรมมาก ทำให้ข้อความภาพไม่สมบูรณ์ (กรมศิลปากร, 2542: 4) สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 8 ชื่อ แผนที่ไตรภูมิ (มีภาพพระบายสี) ว่าด้วย ตอนนิริยกถา เป็นต้น สภาพของเอกสารชำรุดมาก กระดาษเปื่อยยุ่ย เนื้อหา ไม่ครบเล่ม ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบอายุของเอกสารได้ ปัจจุบันสมุดภาพเล่มนี้อยู่ที่ หอสมุดแห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2542: 5) สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10 ชื่อ ตำราภาพไตรภูมิฉบับหลวงสมัยกรุงธนบุรี บันทึกข้อความเพียงด้านเดียว ชำรุดมาก สันทศสมุดเปื่อยยุ่ย ขาดทั้งเล่ม มีหลักฐานการอนุรักษ์แบบโบราณ บานแพนกของ เอกสารเล่มนี้ยังอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ สมุดภาพเล่มนี้เป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติ และสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10/ก ชื่อ แผนที่ไตรภูมิ (มีรูปภาพ) ว่าด้วย ตอนมนุสสกลา ถึง นิริยกถา และมีแผนที่ชายทะเล สภาพของเอกสารแข็งแรงกว่า สมุดภาพไตรภูมิเล่มอื่น อีกทั้งยังมีสีสันค่อนข้างชัดเจน เอกสารฉบับนี้มีบานแพนกอก พุทธศักราช เหมือนเลขที่ 10 ปัจจุบันถูกเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ (กรมศิลปากร, 2542: 7)

อักษร เป็นภาษาบาลี ได้แก่ “อักษร” ในภาษาสันสกฤตแปลเอาความว่า ตัวหนังสือ อักษรวิธี คือแบบแผนว่าด้วยตัวหนังสือ พร้อมทั้งวิธีเขียนอ่านให้ถูกต้องตาม ความนิยม (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2531: 1) การเรียนรู้เรื่อง อักษรวิธีช่วยให้การเขียน การอ่านเป็นไปอย่างราบรื่นและเข้าใจง่าย การศึกษาอักษรวิธีเป็นส่วนสำคัญในการเข้าใจ โครงสร้างภาษาและการใช้งานอย่างถูกต้อง มีนักวิชาการสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ เรื่องอักษรวิธี เช่น อิงอร สุพันธ์วัฒน์ ศึกษาวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิธีไทย ผลการศึกษาพบว่าทั้งด้านรูปอักษรและอักษรวิธีไทยมีบางส่วนที่พัฒนาไปและบางส่วน ก็มีรูปและการใช้คงที่ บางสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปและอักษรวิธี การศึกษาครั้งนี้ ทำให้พบรูปและการใช้อักษรบางตัวที่น่าสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับสระ และเครื่องหมายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบหลักฐานใหม่ ๆ หลายประการ เช่น การใช้ ไม้ยมก และเครื่องหมายไม้ไตคู่ (อิงอร สุพันธ์วัฒน์, 2527: 1) การศึกษาอักษรวิธีใน สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรีนั้นได้รับอิทธิพลจากรูปแบบอักษร สระ วรรณยุกต์ในสมัย กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย อักษรวิธีไม่เพียงแต่สะท้อนถึงรูปแบบการเขียนในสมัย กรุงธนบุรี แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาสืบทอดองค์ความรู้ผ่านทาง ตัวอักษร และรูปภาพ

การพรรณานความในเรื่องสมุดภาพไตรภูมิมีความสำคัญในการถ่ายทอดแนวคิด เกี่ยวกับศาสนา โดยอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับไตรภูมิหรือสามภพ ประกอบด้วยกามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ ซึ่งแต่ละภูมิจะแสดงให้เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ตาม ผลของกรรมดี และกรรมชั่ว

สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10/ก ชื่อแผนที่ไตรภูมิ (มีรูปภาพ) ว่าด้วย ตอนมนุสสกา ถึง นิรียกกา และมีแผนที่ชายทะเล สมุดภาพเล่มนี้เป็นสมุดภาพที่นำมา ศึกษา โดยเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ได้มอบให้หอสมุดแห่งชาติ สภาพของเอกสารแข็งแรง มีขนาดกว้าง 23 เซนติเมตร ยาว 52 เซนติเมตร หนา 12 เซนติเมตร เอกสารฉบับนี้ มีบานแพนงบอกพุทธศักราชเหมือนเลขที่ 10 ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้จำลอง

เชื่อว่าน่าจะจำลองขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มีคำบรรยายสั้น ๆ เขียนด้วยอักษรขอม ในส่วนที่เป็นภาษาบาลีและอักษรไทยในส่วนที่เป็นภาษาไทยตลอดเล่ม

การศึกษาอักษรวิธีและการพรรณนาความจากสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี มีรูปแบบอักษรวิธีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการฟื้นฟูและรักชื่อบ้านเมืองหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงแก่พม่า ส่งผลให้ในสมัยธนบุรีมีการรวบรวมเอกสารโบราณต่าง ๆ และมีการรื้อฟื้นระบบภาษาไทยขึ้นมา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาอักษรวิธีในสมัยต่อมา ทั้งมีลักษณะการอธิบายความที่น่าสนใจซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา อีกทั้งยังไม่มีผู้ศึกษาเอกสารฉบับนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบของอักษรวิธีไทยที่ปรากฏในเรื่องสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี
2. เพื่อศึกษาลักษณะการพรรณนาความที่ปรากฏในเรื่องสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี

ขั้นตอนการศึกษา

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี เลขที่ 10
3. ศึกษาอักษรวิธีภาษาไทยที่ปรากฏอยู่ในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี เลขที่ 10 (จะเริ่มตั้งแต่หน้า 11 ถึง 81 เท่านั้น)
4. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้แนวคิดการวิเคราะห์การพรรณนาความ
5. วิเคราะห์ผลการศึกษา
6. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะศึกษาเอกสารจากสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา – สมัยธนบุรี เฉพาะเล่มที่ 2 โดยหนังสือดังกล่าวจะเน้นสมุดภาพไตรภูมิ

สมัยธนบุรี ซึ่งเป็นเอกสารโบราณในสมัยธนบุรี ทั้งนี้หนังสือสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา – ฉบับกรุงธนบุรี เล่มที่ 2 จำนวน 70 หน้าโดยเริ่มตั้งแต่หน้า 11 ถึงหน้า 81 เท่านั้น สมุดภาพไตรภูมิฉบับนี้ได้จัดทำโดยคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยในครั้งนี้ไม่ศึกษาอักขรวิธีของอักษรขอมไทย แต่จะศึกษาอักขรวิธีทางภาษาไทยที่ปรากฏอยู่ในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี และศึกษาลักษณะการพรรณนาความ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง อักขรวิธีไทย ลักษณะการพรรณนาความจากสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรี แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอักขรวิธีสมัยธนบุรี มีดังนี้

คณินิจ จันทร์กระวี (2534) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ลักษณะอักษรและอักขรวิธีไทยในพุทธศตวรรษที่ 24 ตอนต้น” โดยกล่าวถึงคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาว่า อักขรวิธี หมายถึง วิธีเขียนและอ่านหนังสือให้ถูกต้องและคำว่า สมัยธนบุรี หมายถึง ระยะเวลาระหว่างพุทธศักราช 2311-2324 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

รูปแบบพยัญชนะในสมัยธนบุรีจะมีพยัญชนะครบ 44 ตัว พยัญชนะส่วนใหญ่จะเหมือนกับพยัญชนะปัจจุบันแต่จะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยคือมีการขมวดตัวอักขรใหญ่ขึ้น ข ข ข ข เช่น (ข้า), (ชมภู)

พยัญชนะบางรูปมีการตัดเส้นต่อจากปลายเส้นหลังของตัวอักษรให้ยาวขึ้นหรือเฉียงไปข้างหน้าข้างหลัง เช่น กทมเพ (กรุงเทพ), นลอง (ฉลอง), ผ่าง (ผาง) อีกทั้งพยัญชนะที่มีเชิงตัวอักษร มีรูปแบบของเชิงอักษรเขียนต่าง ๆ กัน แต่มีรูปแบบอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของรูปอักษรนั้น เช่น ญ ฎ ฏ ฐ เช่น ไหญบ (ใหญ่), เช็ญ (เชิญ),

วิลา (ติลก) และพยัญชนะบางรูปมีพบน้อยมาก เช่น ต ฌ ข เช่น **ทา** (ชาว), **สิงขร** (สิงขร), **ข้าง** (ข้าง)

รูปแบบสระ สระมี 29 รูป ไม่ปรากฏรูปสระ อัวะ สระเออะ สระเอือะ รูปสระส่วนใหญ่คล้ายสระปัจจุบัน ได้แก่ 1. สระเอาะ : **เภา** (เถาะ) 2. สระเออ : **เงิน** (เงิน) 3. สระเอือ : **เตอดตาล** (เตือดตาล) **เดือน** (เดือน), **เมือง** (เมือง) 4. สระเอียะ : **เกียง** (เถียง) 5. สระอัว : **มัว** (มัว) 6. สระแอะ : **ผล** (แล) 7. สระโอะ : **ไทย** (ไทย), **ไ้ว** (ไ้ว) 8. สระโอะ : **โกล** (โกล), **โใ** (โใ) 9. ฤ : **ทฤท** (ทฤท)

เครื่องหมายประกอบการเขียน หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้กำกับพยัญชนะ คำ วลี ประโยค ช่วยให้การอ่านออกเสียงพยัญชนะ คำ วลี ประโยคนั้น ๆ ถูกต้องตามลักษณะการใช้เครื่องหมาย ได้แก่

1. เครื่องหมายไม้หันอากาศ ขนาดหัวกลม หางเครื่องหมายโค้งตัวดปลายขึ้น มีขนาดสั้น เช่น **ทังปวง** (ทังปวง) และ ขนาดหัวกลม หางเครื่องหมายโค้งขึ้นยาวกว่ารูปแรก เช่นคำว่า **กลัว** (กลัว)

2. เครื่องหมายฝนทอง เช่น **นคร** (นคร), **มหา** (มหา)

3. เครื่องหมายฟันหนู เช่น **คอ** (คอ)

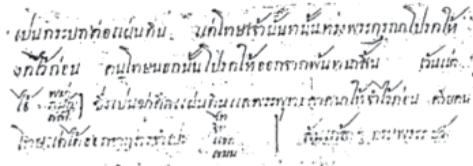
4. เครื่องหมายนกดทับ ปรากฏข้างบนพินทุ์อิ เป็นสระอี เช่น **หนึ่ง** (หนึ่ง) ปรากฏคำที่ประสมสระโอลรูป เช่น **มณฑล** (มณฑล)

4. เครื่องหมายทัณฑฆาต จะปรากฏข้างบนรูปพยัญชนะที่ไม่ต้องออกเสียง เช่น **องค์** (องค์),

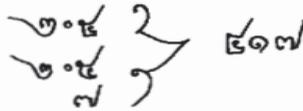
5. เครื่องหมายไม้ยมก เช่น **ตีฏ** (ตีฏ)

6. เครื่องหมายไม้ไต่คู้ มีลักษณะเหมือนเลขแปดไทย เช่น **กี** (กี)

7. เครื่องหมายนขลิขิตหรือวงเล็บ เช่น

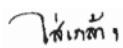
8. เครื่องหมายวงเล็บปีกกา ใช้โยงคำหรือข้อความตั้งแต่ 2 ขึ้นไปให้รวมกัน เช่น

9. เครื่องหมายฟองมัน เช่น ใช้เขียนต้นบทประพันธ์โดยไม่ขึ้นบรรทัดใหม่

10. เครื่องหมายประวิสรรชนีย์หรือละสุด เครื่องหมายที่ใช้เขียนเพื่อบอกการสิ้นสุดบรรทัด

11. เครื่องหมายไปยาลน้อยและอังคั้นเดี่ยว ใช้ละคำโดยละส่วนท้ายไว้ แต่ส่วนหน้าของคำเป็นที่น่าพอใจ และปรากฏหน้าชื่อหรือตำแหน่งข้าราชการผู้ใหญ่ เช่น (ใส่เกล้าใส่กระหม่อม)

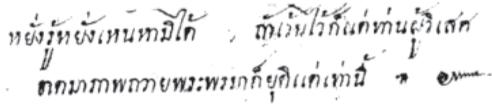
12. เครื่องหมายอังคั้นคู่ ใช้เขียนเมื่อจบข้อความหรือจบตอน

13. เครื่องหมายตีนครุหรือตีนกา ใช้เขียนบอกมาตราเงิน และวัน เดือน ปีทางจันทรคติ

14. เครื่องหมายโคมูตรใช้สำหรับสุดท้ายหรือจบเรื่อง ได้แก่

รูปวรรณยุกต์จะมี 4 รูป คือ วรรณยุกต์เอก โท ตรี จัตวา ส่วนใหญ่มีลักษณะเหมือนตัวเลขปัจจุบัน แต่ตัวเลขบางตัวมีหลายรูปแบบ ซึ่งแตกต่างกันแต่เพียงหางตัวเลข

อักษรวิธีในสมัยธนบุรี การใช้พยัญชนะมีวิธีการใช้อยู่ 2 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ใช้เป็นพยัญชนะต้นและใช้เป็นพยัญชนะท้ายรูปแบบพยัญชนะจะเขียนโดยให้อ่านออกเสียงได้เป็นสำคัญ อาจจะอยู่ด้านบน ด้านล่าง ด้านหน้าและด้านหลัง

นิตยา แก้วคัลลา (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย” บทพรรณนา มีอยู่ ๓ ประการคือ

1.บทพรรณนาธรรมชาติทำหน้าที่เป็น “ฉาก” ซึ่งปรากฏเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องหรือฉากท้องเรื่อง ฉากผสานอารมณ์ และฉากเตือนใจให้ตัวละครหรือกวีคิดถึง ความหลัง การสรรค์สร้างธรรมชาติ ฉากนี้เป็นสื่อในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่อง และแสดงความสามารถด้านการประพันธ์ของกวี (นิตยา แก้วคัลลา, 2554: 61)

2.บทพรรณนาตัวละครหรือบุคคล มีบทบาททำหน้าที่ “วาดภาพ” หรือแนะนำตัวละคร กวีจะใช้บทพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นชัดเจน โดยจะให้เห็นถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะท่าทาง ฐานะ ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละคร (นิตยา แก้วคัลลา, 2554: 61)

3. บทคร่ำครวญ บทบาทของการสื่ออารมณ์ความรู้สึกซึ่ง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตที่เกิดจากพรากจากคนรักหรือสูญเสีย (นิตยา แก้วคัลลา 2554 : 61)

สิริวรรณ นันทจันทุล (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทพรรณนาโวหารในวรรณกรรมบันเทิง : กรณีศึกษานวนิยายของทมยันตีของ กล่าวว่่า หลักการใช้คำในการพรรณนาจะมี 6 ข้อ ได้แก่ การใช้คำแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหวของตัวละครทั้งแบบไม่มีคำขยายกิริยา และแบบมีคำขยายกิริยา การใช้คำในบทพรรณนาโวหาร การใช้คำแสดงอารมณ์และความรู้สึก ทั้งความรู้สึกที่เป็นทางบวก ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม การใช้คำซ้ำ

หลายลักษณะ เป็นคำซ้ำที่มีเครื่องหมายไม่ยวมกกำกับ สื่อความหมายในทางเน้นหนัก เข้มข้น การใช้คำซ้อน ซ้อนทั้งความหมายและซ้อนทั้งเสียง และการใช้คำหลากหลาย การใช้คำที่มีรูปเขียนต่างกันแต่สื่อความหมายสิ่งเดียวกัน (สิริวรรณ นันทจันทุล, 2552: 78-84)

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง อักษรวิธียุคไทยลักษณะการพรรณนาความจากสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรีผู้ศึกษานำเสนอประเด็นศึกษา ได้แก่ อักษรวิธียุคที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี และการพรรณนาความเรื่องสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคณิงนิจ จันทรภะระวี (2534), นิตยา แก้วคัลลา (2544) และสิริวรรณ นันทจันทุล (2552) ดังนี้

1. ลักษณะอักษรที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิพระร่วงสมัยธนบุรี

ลักษณะอักษรที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ผู้ศึกษาพบว่าสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ปรากฏลักษณะของอักษรโดยมีลักษณะการใช้ดังนี้

1) รูปแบบพยัญชนะ

รูปแบบอักษร หมายถึง รูปแบบของพยัญชนะ สระ และ วรรณยุกต์ ตัวเลข และเครื่องหมาย ที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิ ผู้ศึกษาพบว่า มีรูปพยัญชนะจำนวน 40 รูป ได้แก่ ก, ข, ค, ค, ฆ, ง, จ, ฉ, ช, ฌ, ญ, ฎ, ฏ, ฐ, ฑ, ฒ, ณ, ด, ต, ถ, ท, ธ, น, บ, ป, ผ, ฝ, พ, ฟ, ภ, ม, ย, ร, ล, ว, ศ, ซ, ส, ห, ฬ, อ ยกเว้นพยัญชนะ ข ฒ ฝ ฮ ผู้วิจัยไม่พบในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี รูปแบบพยัญชนะมีการเปรียบเทียบกับรูปแบบปัจจุบันได้แก่

ตารางที่ 1 รูปแบบพยัญชนะที่พบในสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรี

ก	ข	ฃ	ค	ค	ฅ	ง	จ	ฉ	ช	ช	ฌ	ญ
		-										
ฎ	ฏ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด	ต	ถ	ท	ธ	น	บ
				-								
ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ	ม	ย	ร	ล	ว	ศ	ษ
		-										
ซ	ส	ห	ฬ	อ	ฮ							
					-							

จากตารางที่ 1 รูปแบบพยัญชนะที่พบในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรีมีทั้งสิ้น 40 ตัวอักษร ไม่พบการใช้อีก 4 ตัวอักษร คือ ตัว ฃ, ฒ, ฝ, ฮ

2) รูปแบบสระ

รูปสระที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิพบว่ามีจำนวน 20 รูป ได้แก่ สระอิ, สระอี, สระอึ, สระอู, สระอู, สระเอะ, สระเอ, สระแอะ, สระเอ, สระเออ, สระโอะ, สระโอ, สระเอะ, สระออ, สระอำ, สระไอ, สระโอ, ฤ, ฦ ในสมุดภาพไตรภูมิ ไม่ปรากฏสระเออะ ได้แก่

ตารางที่ 2 รูปแบบสระที่พบในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี

อิ	อี	อึ	อือ	อุ	อู	เอะ	เอ	เออะ	เออ
								-	
โอะ	โอ	เออะ	ออ	อ่า	ไอ	ไอะ	ฤ	ฎ	

จากตารางที่ 2 รูปแบบสระที่พบในสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรีมีจำนวน 18 ตัว ไม่พบจำนวน 1 ตัวคือ สระเออะ

3) รูปวรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิพบว่าพบว่ามีจำนวน 2 รูป ได้แก่ รูปเอก และรูปโท รูปวรรณยุกต์ตัวอื่นยังไม่พบในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี

ตารางที่ 3 รูปแบบวรรณยุกต์ที่พบในสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรี

ˊ	ˋ

จากตารางที่ 3 รูปแบบวรรณยุกต์ที่พบในสมุดภาพไตรภูมิในสมัยธนบุรีมีจำนวน 2 ตัวคือ ไม้เอก ไม้โท ไม่ปรากฏรูปวรรณยุกต์ตรี และจัตวา

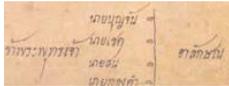
4) รูปแบบตัวเลข

ตัวเลขที่พบในสมุดภาพไตรภูมิพบว่ามียี่จำนวน 10 ตัว คือ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									

5) รูปแบบเครื่องหมาย

เครื่องหมายที่พบในสมุดภาพไตรภูมิ พบเครื่องหมายไม้ยมก, โคมุตร, ตินครุ, เครื่องหมายวงเล็บปีกกา

ไม้ยมก	โคมุตร	ตินครุ	เครื่องหมายวงเล็บปีกกา
			

6) ลักษณะการใช้อักษรวิธ อักษรวิธ หมายถึง วิธีเขียนและอ่านหนังสือให้ถูกต้อง, ชื่อตำราไวยากรณ์ตอนที่ว่าด้วยตัวอักษร การอ่าน การเขียน และการใช้ตัวอักษร (สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 92) อักษรวิธที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิ ได้แก่

6.1 การใช้พยัญชนะ

1) การตัดและลดทอนตัวอักษร พบการใช้ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี แต่ไม่ปรากฏ การตัดและลดทอนตัวอักษรในสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังตัวอย่างที่ 1 เป็นการตัดและลดทอนตัวอักษรในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี

ตัวอย่างที่ 1

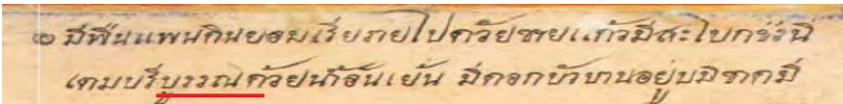

(กรมศิลปากร, 2542: 12)

จากตัวอย่างที่ 1 มีคำที่มีพยัญชนะท้ายและต้นร่วมกัน คือคำว่า ปัญญา ซึ่งพยางค์หน้าตัวอักษร ป ใช้ ญ เป็นตัวสะกด ส่วนพยางค์หลังใช้ตัว ญ ตัวเดิมเป็นพยัญชนะต้น

2) การใช้พยัญชนะท้ายมีลักษณะแตกต่างจากปัจจุบัน ได้แก่ พบการใช้พยัญชนะท้ายตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและใช้ต่อมาจนถึงสมัยธนบุรี ปรากฏการใช้คำว่า วิญญู บัญชรณ ปรากฏในหนังสือสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา - ธนบุรี เล่มที่ 1 (กรมศิลปากร, 2542: 123)

ตัวอย่างที่ 2

(กรมศิลปากร, 2542: 91)

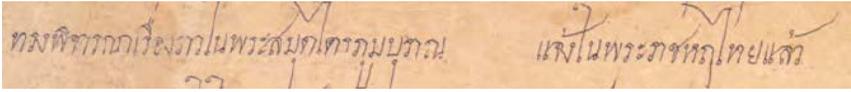
จากตัวอย่างที่ 2 คำว่า บริบูรณ์ จะแตกต่างจากคำว่า บริบูรณ์ ในปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนแปลงมาจาก ธรณ-ธรณ ในเนื้อความได้กล่าวถึงน้ำในสระโบกขรณีที่เย็นและมีปริมาณน้ำเต็มสระ

6.2 การใช้สระ

ตัวอย่างการใช้ ฤ ที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิ

1) การใช้ ฤ ที่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี แต่ไม่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่

ตัวอย่างที่ 3

(กรมศิลปากร, 2542: 88)

จากตัวอย่างที่ 3 ปรากฏการใช้ ฤ คือ คำว่า พระราชหฤทัย กล่าวถึงการพิจารณาเรื่องราวในสมุดภาพไตรภูมิสมัยธนบุรี ว่าแจ้งแก่ใจแล้ว

6.3 การใช้เครื่องหมาย

1) การใช้เครื่องหมายตีนครุ

การใช้เครื่องหมายตีนครุหรือตีนกา เพื่อบอกวันทางจันทรคติปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรีแต่ไม่ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่

ตัวอย่างที่ 4

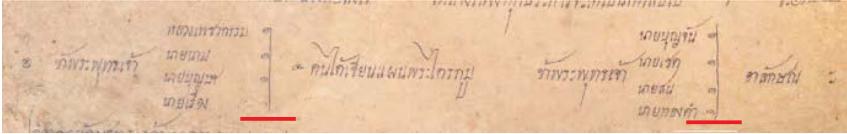
(กรมศิลปากร, 2542: 88)

จากตัวอย่างที่ 4 ปรากฏเครื่องหมายตีนครุเพื่อบอกวัน ณ ขณะนั้นว่า เป็นอังคาร ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11

2) การใช้เครื่องหมายวงเล็บปีกกา

การใช้เครื่องหมายวงเล็บปีกกา จะใช้คำหรือข้อความที่ขยายหรืออธิบายจากข้อความอื่น (คณิ่งนิจ จันทรกระวี, 2534: 86) การใช้เครื่องหมายวงเล็บปีกกาปรากฏการใช้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยธนบุรี ได้แก่

ตัวอย่างที่ 5

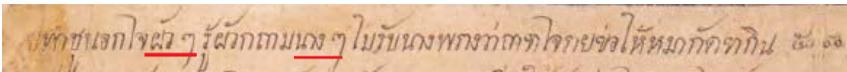
(กรมศิลปากร, 2542: 12)

จากตัวอย่างที่ 5 อธิบายถึงผู้ที่สมเด็จพระสังฆราชขอมอบหมายให้เขียนแผนพระไตรภูมิ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน โดยในข้อความดังกล่าวจะปรากฏวงเล็บปีกกา เพื่ออธิบายข้อความด้านหน้า ว่า 5 คนนั้น กล่าวถึงใครบ้าง

3) การใช้ไม้ยมก

การใช้ไม้ยมกปรากฏการใช้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยธนบุรี ปรากฏในสมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา และในสมัยธนบุรี ได้แก่

ตัวอย่างที่ 6

(กรมศิลปากร, 2542: 184)

จากตัวอย่างที่ 6 จะปรากฏการใช้เครื่องหมายไม้ยมก ดังข้อความ ทำขึ้นออกใจผิว ผู้รู้ ผู้ฝากถามนาง นางไม่รับ

7) การพรรณนาความ

การพรรณนาความ หมายถึง บทพรรณนาทำหน้าที่เป็น “ฉาก” ซึ่งปรากฏเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องหรือฉากท้องเรื่อง ฉากผสานอารมณ์ และฉากเตือนใจให้ตัวละครหรือกวีคิดถึงความหลัง การสรรสร้างธรรมชาติ ฉากนี้เป็นสื่อในการเชื่อมโยง

เหตุการณ์ในเรื่อง และแสดงความสามารถด้านการประพันธ์ของกวี และกวียังใช้บทพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นชัดเจน โดยจะให้เห็นถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะท่าทาง ฐานะ ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละคร (นิตยา แก้วคัลลา, 2554: 61) สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภทได้แก่

7.1 การพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ

7.2 การพรรณนาภาพ

7.3 การพรรณนาโดยการใช้คำ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) การซ้ำคำ
- 2) การใช้คำซ้อน

7.4 การพรรณนาธรรมชาติ

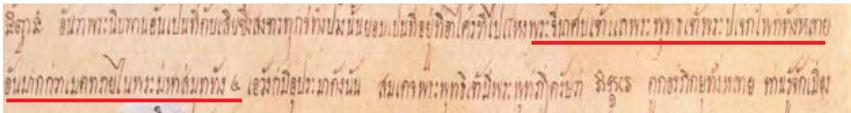
7.5 การพรรณนาตัวละครหรือบุคคล แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) การพรรณนาสัตว์อยู่ในนรก
- 2) การพรรณนาสัตว์อยู่ในป่า

2.1 การพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ

การพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ หมายถึง ลักษณะการใช้ภาษา โดยการให้รายละเอียดเพื่อเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้อ่านเกิดจินตนาการตามได้ ได้แก่

ตัวอย่างที่ 7

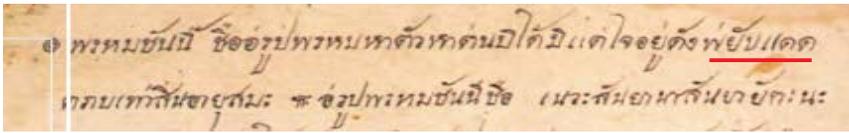
(กรมศิลปากร, 2542: 89)

จากตัวอย่างที่ 7 เป็นลักษณะการพรรณนาความโดยใช้ความเปรียบ คือ การเปรียบเทียบจำนวนพระซีณาสพเจ้า พระพุทธเจ้า และปัจเจกพระพุทธเจ้าที่มีจำนวนมากกว่าเม็ดทรายในมหาสมุทรทั้ง 4

2.2 การพรรณนาภาพ คือการอธิบายรายละเอียดของภาพอย่างละเอียด เพื่อให้คนอื่นสามารถจินตนาการหรือเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1) บรรยากาศ หมายถึง หมายความว่าถึงความรู้สึกหรือสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว เช่น บรรยากาศในที่ประชุม บรรยากาศรอบ ๆ บ้าน (สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน 2554: 17)

ตัวอย่างที่ 8

(กรมศิลปากร, 2542: 94)

จากตัวอย่างที่ 8 คำว่า พยับแดด หมายถึง แสงแดดกล้าที่ปรากฏในระยะไกล เป็นระยิบระยับลวงตาทำให้เห็นเป็นน้ำ เป็นการอธิบายถึงลักษณะของอุปพรหมชั้นนี้ ที่อยู่คือจะไม่มองเห็นเป็นรูปร่างแต่จะเห็นเป็นภาพลาง ๆ ระยิบระยับเหมือนกับการมองเห็นในระยะไกล

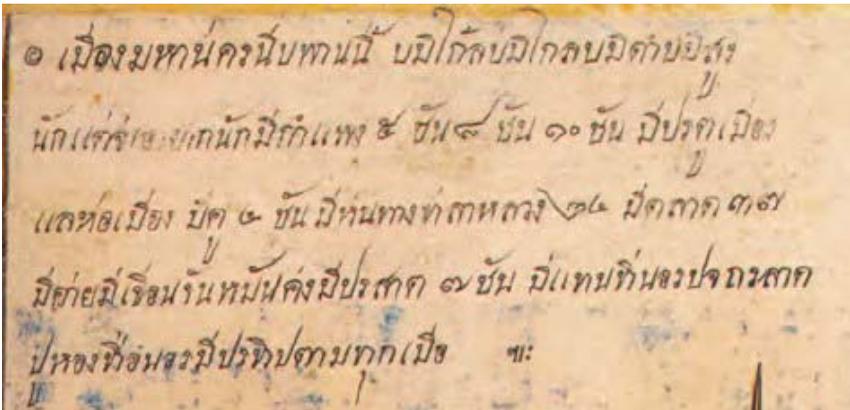
2.3 การพรรณนาโดยใช้คำ คือ การใช้คำในการสร้างภาพหรือ บรรยากาศในจินตนาการของผู้อ่านหรือผู้ฟังผ่านการใช้ถ้อยคำ

1) การซ้ำคำ หมายถึง การใช้คำหรือวลีเดียวกันหลายครั้งในข้อความเดียวกัน อาจจะมีความหมายเดียวกันหรือต่างความหมายกันได้ ได้แก่

2.4 การพรรณนาธรรมชาติ

การพรรณนาธรรมชาติ ทำหน้าที่เป็น “ฉาก” ซึ่งปรากฏเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องหรือฉากท้องเรื่อง (นิตยา แก้วคัลลา, 2554: 61) ฉากในสมุดภาพไตรภูมิ เป็นลักษณะของเมืองมหานครนิพพาน ได้แก่

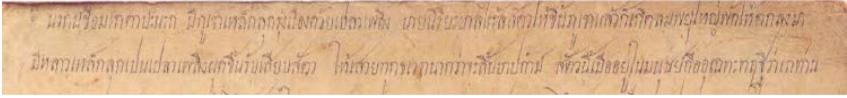
ตัวอย่างที่ 11

(กรมศิลปากร, 2542: 91)

จากตัวอย่างที่ 11 จะกล่าวถึงลักษณะของเมืองมหานครซึ่งเป็นฉากหนึ่งในสมุดภาพไตรภูมิ ที่อธิบายว่า เมืองมหานครนี้ เป็นเมืองที่จะว่าใกล้ก็ไม่ใกล้จะว่าไกลก็ไม่ไกลจะว่าต่ำก็ไม่ต่ำจะว่าสูงก็ไม่ได้สูงมาก แต่จะเข้ายากเนื่องจากมีกำแพง 5 ชั้น ประตูเมืองและหอเมืองมี 10 ชั้น มีคู 4 ชั้น มีถนน 24 สาย ตลาด 37 แห่ง มีปราสาท 7 ชั้น มีที่นอน และมีประตูปให้แสงสว่างทั้งเมือง

ตัวอย่างที่ 12

(กรมศิลปากร, 2542: 62)

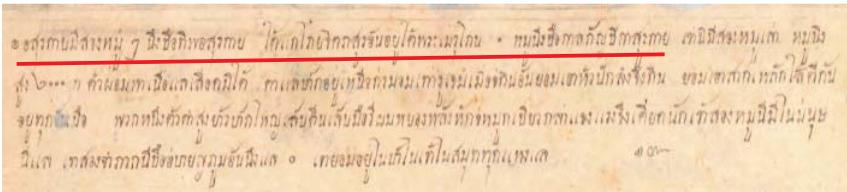
จากตัวอย่างที่ 12 จะกล่าวถึงฉาคนรทที่ชื่อว่า มหาตปาณะ มีภูเขาเหล็กที่มีเปลวเพลิง นายนิริยะบาลไล่สัตว์ให้ขึ้นไปบนภูเขาแล้วเกิดพายุใหญ่พัดตกลงมา มีหลาวเหล็กลูกเป็นไฟขึ้นรับไว้เสียบัสต์ทำให้เกิดทุกขเวทนาจนกว่าจะสิ้นบาปกรรม

2.5 พรรณนาตัวละครหรือบุคคล

การพรรณนาตัวละคร กวีจะใช้บทพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นชัดเจน โดยจะให้เห็นถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะท่าทาง ฐานะ ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละคร (นิตยา แก้วคัลลา, 2554: 61)

1) การพรรณนาสัตว์ที่อยู่ในรท

ตัวอย่างที่ 13

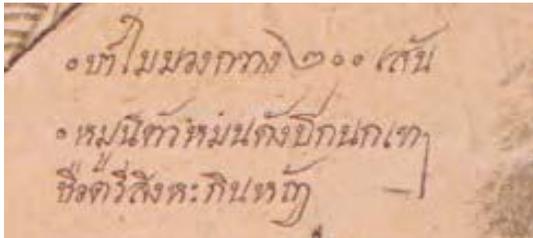
(กรมศิลปากร, 2542: 153)

จากตัวอย่างที่ 13 มีการบรรยายลักษณะของอสุรกายสองหมู่ อสุรกายหมู่แรกชื่อทิพอสุรกาย อีกหมู่หนึ่งชื่อกาลกัญชिकासูรกาย หมู่หนึ่งสูง 2 พัน ตัวผอม ตาและปาก

อยู่เหนือกระหม่อมเท่ารูเข็ม เมื่อจะกินก็ยอมเอาหัวปักลงจึงกิน เอาซากเหล็กไล่ตีกันอยู่
ทุกเมื่อ อีกพวกหนึ่งตัวดำสูงยาวปากใหญ่ เล็บเท้าเล็บมือมีผมหยอง จมูกเขี้ยว เขาสอง
จำพวกนี้ชื่ออบายภูมิ เขาอยู่ในป่า ในเขา ในมหาสมุทร

2) พรรณนาสัตว์ในป่า

ตัวอย่างที่ 14

(กรมศิลปากร, 2542 : 188)

จากตัวอย่างที่ 14 บรรยายลักษณะ ป่ามะม่วงกว้าง 200 เส้น หมูนี้นัวหม่นดังปีก
นกเขา ชื่อ ตริสิงหากินหญ้าเป็นอาหาร

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา พญาสิทธิไชยเป็นคำสอนให้
ประชาชนรู้จักบาป บุญ คุณโทษ รู้จักผลกรรมที่กระทำ คือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว รู้จัก
การละอายต่อบาป ผลงาน พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นผลงานที่ทรงคุณค่า ถือเป็น
วรรณคดีพระพุทธศาสนาชั้นเยี่ยม

ไตรภูมิพระร่วง หรือ “เตภูมิกถา” เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
ที่ประพันธ์ขึ้นโดยพญาสิทธิไชย กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 (ราว พ.ศ.
1888) ก่อนที่ไตรภูมิพระร่วงจะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ความรู้เกี่ยวกับ
พระพุทธศาสนาและจักรวาลวิทยาถูกถ่ายทอดด้วยปากเปล่า (มุขปาฐะ) โดยพระภิกษุ

และนักปราชญ์ที่ศึกษาพระไตรปิฎก แนวคิดเรื่อง “ไตรภูมิ” หรือ “สามโลก” ได้แก กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ องค์ความรู้นี้ได้รับการบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรบนใบลาน จากนั้นเมื่อเข้าสู่สมัยกรุงศรีอยุธยา การบันทึกองค์ความรู้มีการพัฒนาไปสู่สมุดไทย ซึ่งมี 2 ประเภทคือ 1.สมุดไทยดำ ใช้เขียนด้วยดินสอขาวหรือหมึก 2.สมุดไทยขาว ใช้เขียนด้วยหมึกดำ การเขียนลงบนสมุดไทยทำให้การถ่ายถอด “ไตรภูมิพระร่วง” แพร่หลายมากขึ้นและสะดวกต่อการคัดลอกเก็บรักษา

รูปแบบอักษรวิธียุคใหม่ในปรากฏการใช้พยัญชนะท้ายคือตัว ฃ การใช้ ๗ เช่น มีการใช้เครื่องหมายตีนครุ เครื่องหมายวงเล็บปีกกา มีการใช้ไม้ยมก การใช้ลักษณะนาม การใช้พยัญชนะท้ายที่แตกต่างจากปัจจุบัน การใช้ไม้ยมก มีการใช้พยัญชนะและตัวอักษรที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในสมัยธนบุรี ได้แก่ปรากฏทั้งสิ้น 40 ตัวอักษร ไม่พบการใช้อีก 4 ตัวอักษร คือ ตัว ข, ฉ, ฝ, ฮ

ด้านการพรรณนาความ มีการพรรณนาความโดยใช้ภาษาที่ลึกลับซึ้ง มองเห็นภาพบรรยายภาพของนรก และสวรรค์ ในสมุดภาพไตรภูมิจะปรากฏการพรรณนา การพรรณนาโดยใช้ความเปรียบ เช่น อุปมาโวหาร การพรรณนาภาพ เช่น บรรยายกาศของเนื้อเรื่อง การพรรณนาโดยใช้คำ คือการใช้คำซ้ำและคำซ้อน การพรรณนาธรรมชาติหรือฉากที่ปรากฏในท้องเรื่อง คือ นรก และเมืองมหานคร การบรรยายตัวละครหรือบุคคล ได้แก่ การบรรยายสัตว์ที่อยู่ในนรก และในป่า ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ เห็นภาพชัดเจน มีการสร้างภาพลักษณะของสัตว์ในนรกให้น่ากลัว มีลักษณะพิเศษ เน้นสีที่สื่อความน่ากลัวคือความมืดดำสนิท มีแสงจากเปลวไฟที่ร้อนแรง การบรรยายภาพสัตว์ที่อยู่ในนรกเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนเข้าไปอยู่ในฉากนั้นจริง ๆ ผ่านรายละเอียดที่เห็นได้และสัมผัสได้ อีกทั้งทำให้ผู้อ่านเกิดความเกรงกลัวต่อการทำสิ่งไม่ดี เนื่องจากตายไปไม่ยากไปใช้กรรมอยู่ในนรก เหมือนบทบรรยายในสมุดภาพไตรภูมิ

สมุดภาพไตรภูมิเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด การทำความดี เมื่อทำความดีตายไปจะอยู่บนสวรรค์ เมื่อทำความชั่วตายไป

จะไปอยู่ในนรก วรรณคดีเรื่องนี้จึงเข้าถึงจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี สมุดภาพไตรภูมิ
หลักฐานสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์กับรูปแบบการสืบทอดพระพุทธศาสนาในหลายมิติ
ทั้งทางด้านเนื้อหา แนวคิด และวิธีการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา การถ่ายทอดธรรมะ
ผ่านภาพและเรื่องราว สมุดภาพไตรภูมิใช้ภาพประกอบเพื่ออธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับไตรภูมิ
คือ โลก สวรรค์ โลกมนุษย์ และนรก ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญทางศาสนา ทำให้ผู้อ่าน
สามารถเข้าใจคำสอนทางศาสนาได้ง่ายผ่านภาพที่มีความสมจริงและสื่อความหมาย
ภาพที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลของกรรม ทั้งในรูปของความสุขในสวรรค์ หรือความทุกข์
ทรมานในนรก สมุดภาพไตรภูมิจึงเป็นทั้งสื่อการสอนธรรมะ และเครื่องมือเผยแพร่
พระพุทธศาสนาให้คนรุ่นหลังได้รักษาและถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คนรุ่นหลัง
เข้าใจและปฏิบัติตามในรูปแบบที่เรียบง่ายและเข้าถึงได้

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2542). **สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณิงนิจ จันทรกระวี. (2533). “ลักษณะอักษรและอักษรวิธียุคในพุทธศตวรรษที่ 24 ตอนต้น.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิตยา แก้วคัลณา. (2553). “บทพรรณนาในกวีนิพนธ์ไทย.” **วารสารศิลปศาสตร์** 11, 2: 57-70.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 ออนไลน์**. เข้าถึงเมื่อ 24 ตุลาคม 2567, เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/สิริวรรณ> นันทจันทุล. (2552). “บทพรรณนาโวหารในวรรณกรรมบันเทิงคดี : กรณีศึกษานวนิยายของทมยันตี.” **วารสารมนุษยศาสตร์** 16, 1: 76-87.
- อิงอร สุพันธุ์วุฒิข. (2527). **วิวัฒนาการอักษรและอักษรวิธียุคไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

